

в літописи під 1051 і 1074 р. і виказує не тільки їх фактичні суперечности (вказані вже й давніше), але й зовсім відмінні становища їх авторів, репрезентантів двох напрямів в монастири; сей екскурс служить відповідю д. Шахматову, що в своїй розвідці про життя Θεодосія і в пізніших статях пробував ще раз вибороти для Нестора оповідання під 1051 і 1074 р. Д. Щ. полемізує з теорією Шахматова, критикує і збиває вартість звістки Патерика про Нестора літописця, уважаючи джерелом похибок Патерика згадане життя Антонія, на його гадку — відкинене навіть печерською громадою, але сам до ніякого рішучого виводу про Нестора не годен прийти і припускає, що Нестор дійсно міг писати печерську літопись, що увійшла в Початкову літопись.

Я висловив свої гадки про се недавно в статейці „Нестор і Літопись“ (в ювілейнім збірнику дра Франка). На мій погляд з усіх можливостей найбільше правдоподібности має за собою те, що Нестор, коли числитись із згадкою Патерика про його літописательство, був автором кількох монастирських записок (в літописи можуть ними бути записки почавши від відкриття мощей Θεодосія), не автором літописи. Сказанія про початок печерського монастиря (як думає д. Ш.) ніяк не міг він написати, натомість міг написати деякі пізніші печерські епізоди, що маємо в літописи. З сею малою різницею, я досить близько ввійшов ся з поглядами д. Ш. в його статі про печерську літопись, тоді ще не знавши її, і ся стріча мене тішить. Уважати автором печерської літописи Нестора трудно тому, що сказаніє про початок Печерського монастиря, як то вказав д. Щ., є як би відповідю иншого вапряду на Несторове життя Θεодосія, а се сказаніє мусіло лягти основою літописи.

В остаточних своїх виводах про Нестора д. Щ. досить невразно виступає, але справа дуже непевна взагалі, щоб з сього можна було робити йому закид. І без того праця д. Щ. має багато справедливих і дотепних спостережень і поруч праця д. Ш. з честію знову підіймає замовчане останніми часами літописне питання.

Нарешті мушу згадати про статейку д. Абрамовича; вона служить доповненням розвідки д. Шахматова про Несторове життя Θεодосія і його джерело — життя св. Сави: порівнюючи тексти життя Θεодосія з грецьким оригіналом і з словянським перекладом Життя св. Сави, він приходить до виводу, що Нестор користав з перекладу, що сей переклад, дійсно, істновав уже в XI в.

М. Грушевський.

Памятники древне русской церковно-учительной литературы, выпуск III, Спб., 1897, ст. XVIII+330.

Загальний характер сього видання був зазначений при оцінці попередніх випусків (Записки т. VI і XXI). В передмові стрічаємо знову ту ж

неясність що до призначення видання, яка й перед тим вже була нотована. Редактор видання в своїй передмові, після прикрих уваг про те, що видання його не розповсюжуєть ся в публіці, між иньшим додає „воно не претендує на значінне наукової праці, задля спеціального круга читачів, воно цілком призначаєть ся для тих, кому потрібло й хто може цінувати зміст виданих текстів (V)“. Се здає ся трохи неясним: хто се „кому потрібно й хто може цінувати зміст?“ З одного боку, ті, хто хоче пізнати історію руської літератури, чи проповідництва, хто хоче познайомити ся докладно з давним руським житєм по памяткам, той вже належить до круга спеціальних читачів і волів би мати наукове видання з варіянтами й нотатками — а з другого боку хто хоче знайти в казаннях матеріал для побожного читання, той певне не звернеть ся до памяток XI чи XII віку, де мова й зміст (наприклад — боротьба проти поганських звичаїв) подекуди будуть йому незрозумілими й неясними.

Новий том Памяток ділить ся на три частини: казання про догмати віри, про побожне, християнське життя, казання на великий піст і казання проти поганства й народних забобонів. До кожного поділу додано вступні загальні статі, де подано характеристику казань, та цілий ряд приміток; між ними стрічаємо деякі цікаві паралелі, наприклад на ст. 273, 276, 286 й т. д. Вступні статі зроблено не по одному пляну й не всі вони осагають свою мету. Наприклад, статя проф. Владімірова до відділу казань проти панства й народних забобонів стоїть в тіснім звязку з його працею „Введеніє въ истор. русск. слов.“, через те у вступну статю його про казання увійшло досить подробиць й уваг, що хоч цінні й цікаві, але тут зайві й не помагають ліпшому розумінню казань; з другого боку деякі риси давньої славянської мітольоґії й двоєвіря лишають ся на другім пляні, і загальне вражіння лишаєть ся трохи неповним. Автор дає повну і детальну характеристику словянського Олімпу, але не виясняє (а се було б дуже цікаво) психолоґічних основ двоєвіря, як воно виникло на ґрунті сполучення старого словянського поганства і нового християнства, як поганство жило і заховалось в деяких неясних і темних пережитках і до нашого часу.

Самий вибір казань не можна назвати цілком відповідним: казання перше і друге (224, 231 ст.) дуже близькі й подібні поміж собою, і ліпше було-б надруковати одно в повнім текстї та дати варіянти (варіянти сї не дуже цікаві, та й не багато їх) з другого. Теж саме можна сказати й про N 3—5 (231—236) — казання Григорія Богослова — усі три отці проповіді стоять в тіснім звязку між собою, мають дуже багато спільного, подібного й через те їх можна-б не друкувати всіх. Нарешті читач не може не здивуватись, побачивши тут і казанне новгородського архієпископа Луки-Івана (XII в.), де тільки оден § 17 (с. 246)

відповідає загальному характеру отього відділу книжки: через оден § 17 надруковано тут увесь твір, але він більш на місті був би в иньшій відділі, яко загальна, повна і дуже цікава характеристика життя суспільства XII в. Занотуємо ще два коректурні недогляди: в тексті пам'ятка надасть ся арх. Луці-Івану (240), а в примітках (с. 321) в витягу з статі проф. Павлова арх. Іллі; бібліографічна нотка про Журн. Минист. Нар. Пров. 1890, IX, 275 хибна.

Ми застановились більш детально на статі проф. Владзімірова. Дві иньші вступні статі написали проф. Пономарев і Петухов; мають вони свої добрі прикмети і свої хибн, але не будемо побільшувати нашу замітку, застановляючись на них.

О. Г—ий.

Матеріали для словаря древне-русского языка по письменнымъ памятникамъ, трудъ И. И. Срезневского, т. II в. II, Спб., 1898, ст. 497—864, 4^о.

В своїм часі були подані звістки про перші чотири випуски сього дуже цінного видання, тепер нотуємо випуск пятого, що містить букву О (обогнитися) і початок П (пакость). Видання йде по давнійшому пляну, а хоч не можна сказати, щоб ішло воно дуже повільно (перший випуск вийшов 1890 р.), але було-б пожадано, щоб виходило ще скорше, а то тим більше, що як раз воно поступає все повільнійше (III випуск вийшов 1893 р., IV — 1895, V — 1898); а тим часом хотіло ся-б скорше мати сей конче потрібний підручник для всяких історичних і історично-літературних праць.

М. Г.

И. В. Галантъ — Къ исторіи поселенія евреевъ въ Польщѣ и Руси вообще и въ Подоліи въ частности (Восходъ 1897 р., кн. VIII, 52—69, кн. IX, 22—34).

Розвідка д. Галанта є відчит в історично-філологічному товаристві при Ніжинському інституті кн. Безбородька. Автор очевидячки мав на меті зібрати в одно всі ті відомости, що знаходимо в ріжних історичних жерелах про житє і побут Жидів на Поділї; при тим автор студіює історію Жидів на Поділї в звязку з історією їх взагалї в Польщі та на Руси. Відповідно сій думці і праця д. Галанта розпадаєть ся на три частини: „Начало поселенія евреевъ въ Полошѣ“, „Поселеніє евреевъ въ древней Руси“ і „Евреи въ Подоліи“. Перші два вступні розділи, розумієть ся, мають компілятивний характер. По них д. Галант підходить нарешті до своєї головної мети, — дати начерк з історії Жидів власне на Поділї. В історичних жерелах звістки про Жидів на Поділї він знаходить тільки в XVI в. (1548—9 р.), але як на привід